

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล" สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่เหมาะสมกับนักเรียนอนุบาล

ตัวอย่างประชากร

การศึกษาคั้งนี้ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย

1. ตัวอย่างประชากรเพื่อตรวจสอบแนวปฏิบัติในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาระดับอนุบาลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยครูอนุบาล 55 คนและผู้บริหารโรงเรียน 55 คนรวมจำนวน 110 คน จาก 55 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มโรงเรียนอย่างง่าย จากโรงเรียนทั้งหมด 468 โรงเรียน

2. ตัวอย่างประชากรที่ทดลองปฏิบัติตามแนวในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลที่สร้างขึ้น ได้แก่ นักเรียนอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 ปีการศึกษา 2532 ของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ระดับชั้นละ 2 ห้องเรียน จำนวน 141 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มโรงเรียนแบบเจาะจง

3. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ประเมินผลหลังการทดลองปฏิบัติตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล ได้แก่

3.1 นักเรียนอนุบาลชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 ของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อยระดับชั้นละ 2 ห้องเรียน จำนวน 141 คน ซึ่งเป็นตัวอย่างประชากรกลุ่มเดียวกับข้อ 2

3.2 ครูและผู้บริหาร โรงเรียนอนุบาลหนูน้อยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทดลองนำแนวปฏิบัติในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ไปใช้ จำนวน 14 คน

3.3 ผู้ปกครองของนักเรียนอนุบาลโรงเรียนอนุบาลหนูน้อยที่ไปศึกษานอกสถานที่จำนวน 141 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง ประกอบด้วย

1. รูปแบบเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนและกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

2. แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล ซึ่งประกอบด้วย

2.1 แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่โดยครูอนุบาลและผู้บริหารโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาล ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ

3. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วยแบบทดสอบด้วยรูปภาพและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ ใช้ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอนุบาลหนูน้อย ก่อนและหลังการจัดการศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่สร้างขึ้น โดยแบ่งตามเนื้อหาและกลุ่มตัวอย่าง คำถามในแบบทดสอบด้วยรูปภาพและแบบบันทึกการสัมภาษณ์ใช้คำถามเดียวกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุด แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้นมานี้ ได้ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผ่านการทดสอบหาค่าความเที่ยงโดยใช้สูตร Kuder and Richardson สูตรที่ 20 ได้ค่าความเที่ยง (r_{xx}) ของแบบทดสอบชุดที่ 1 ถึง 6 ตามลำดับดังนี้ คือ

ชุดที่ 1	คลินิกทันตกรรม	$r_{xx} = 0.75$
ชุดที่ 2	สวนสัตว์	$r_{xx} = 0.63$
ชุดที่ 3	วัด	$r_{xx} = 0.87$
ชุดที่ 4	ฟาร์มไก่	$r_{xx} = 0.93$

ชุดที่ 5 พิพิธภัณฑ์กรรมสรรพาวุธ ทหารบก $r_{xx} = 0.89$

ชุดที่ 6 สวนงู $r_{xx} = 0.73$

4. แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

ผู้วิจัยได้สร้างแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม เพื่อบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนอย่างละเอียดขณะศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล การบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนี้ใช้บันทึกเป็นรายบุคคล โดยผู้วิจัยบันทึกร่วมกับครูซึ่งผ่านการอบรมวิธีใช้แบบบันทึกนี้จากผู้วิจัยแล้ว พร้อมทั้งบันทึกภาพนักเรียนในระหว่างดำเนินกิจกรรม

5. แบบสอบถามความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และผู้ปกครอง

แบบสอบถามความคิดเห็นนี้ใช้สอบถามความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหน้อยที่มีต่อการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลในด้านต่าง ๆ ตามรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขและผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

การดำเนินการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยสร้างรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลและได้ตัวอย่างประชากรแล้ว จึงดำเนินการพัฒนารูปแบบตามขั้นตอนดังนี้

1. นำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล (ฉบับร่าง) ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน ครูอนุบาลและผู้บริหารโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลจำนวน 110 คน จาก 55 โรงเรียน พิจารณาตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็นในแบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล
2. นำผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ ครูอนุบาล และผู้บริหารโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล
3. บันทึกการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะศึกษาในห้องเรียน
4. ทดสอบนักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรก่อนหาไปศึกษานอกสถานที่ โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งประกอบด้วย 2 ตอน คือการทดสอบด้วยรูปภาพและการสัมภาษณ์
5. ทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลที่ปรับปรุงแล้วให้แก่ักเรียนอนุบาลชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 จำนวน 141 คนของ โรงเรียนอนุบาลหน้อย โดยทดลองจัดระดับชั้นละ 2 ครั้ง รวมทั้งสิ้น 6 ครั้ง และบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนเมื่อศึกษานอกสถานที่ระดับละ 2 ครั้ง

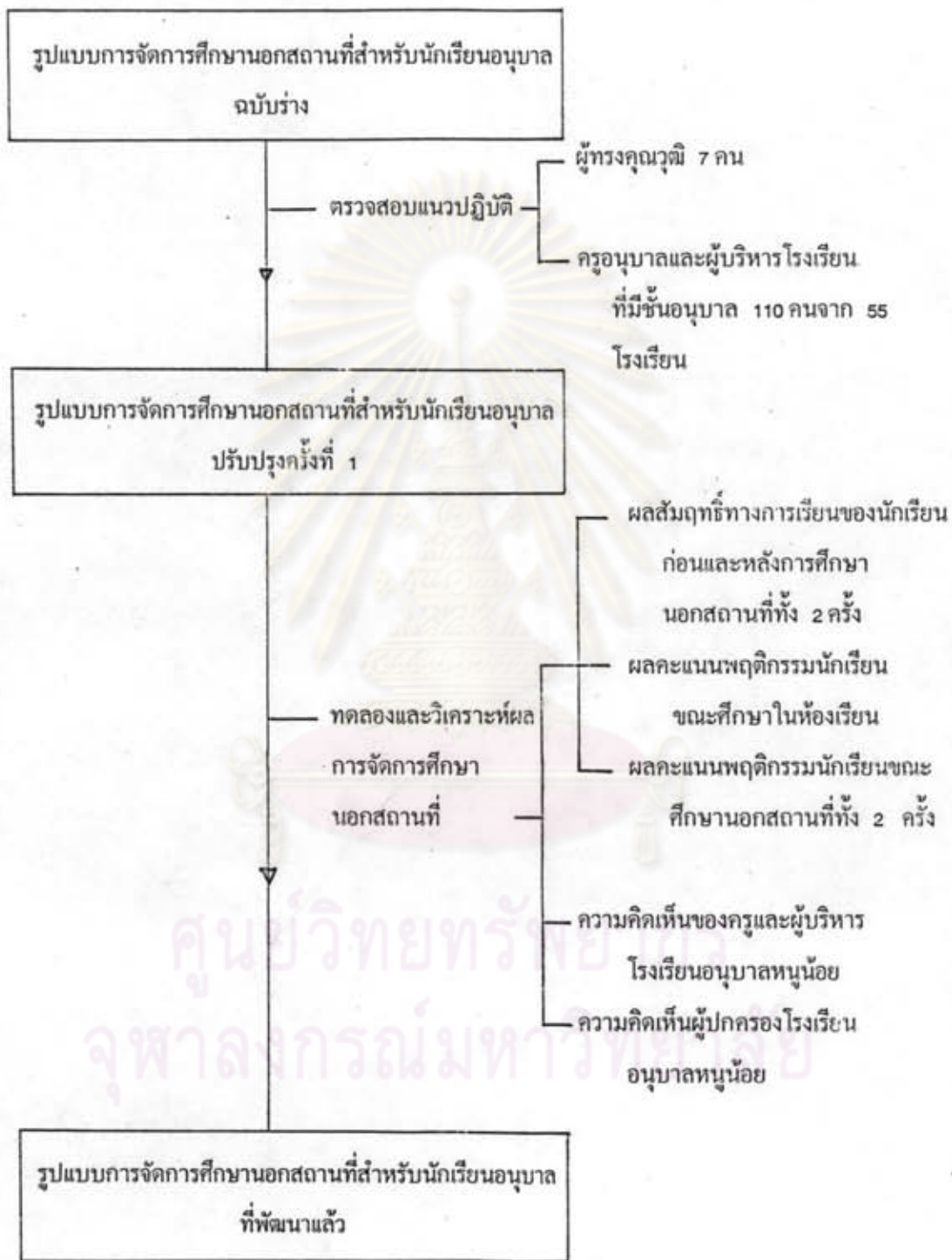
6. ทดสอบนักเรียนหลังการศึกษานอกสถานที่โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
7. นำแบบสอบถามความคิดเห็นสอบถามครู ผู้บริหารและผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาล
หนูน้อยเกี่ยวกับการทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่
8. นำผลจากข้อ 3 ถึง 7 มาพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล
เป็นฉบับที่พัฒนาแล้ว

ขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลแสดงไว้ใน
แผนภูมิที่ 4

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 แสดงกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างเครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างเครื่องมือ

วิเคราะห์ความเที่ยงของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สูตร กูเดอร์ - ริชาร์ดสัน

(Kuder - Richardson) K-R 20

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม

2.1 วิเคราะห์แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล โดยใช้ค่าความถี่

2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการศึกษานอกสถานที่ ทั้ง 2 ครั้ง และโดยการทดสอบค่าที (t-test)

2.3 วิเคราะห์แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละของนักเรียนทั้งหมด และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเมื่อศึกษาในห้องเรียนและศึกษานอกสถานที่

2.4 วิเคราะห์แบบสอบถามความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหน้อยที่มีต่อการจัดการศึกษานอกสถานที่ โดยหาความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่พัฒนาขึ้นนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการไปตามลำดับขั้นตอนจนได้รูปแบบที่เหมาะสม เริ่มตั้งแต่การตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ครูอนุบาลและผู้บริหารโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาล การทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอนุบาลทั้ง 3 ระดับชั้น แล้วประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรม ตลอดจนวิเคราะห์ผลความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลมาพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนอนุบาลสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นทั่วไปต่อการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

ผู้ทรงคุณวุฒิ ครูอนุบาลและผู้บริหารส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักเรียนอนุบาลและควรจัดให้แก่นักเรียนอนุบาล เพราะส่งเสริมให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี นอกจากนี้ยังเห็นว่าจัดการศึกษานอกสถานที่ที่สามารถจัดให้สอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 และควรมีการระบุไว้ในแนวและแผนการจัดประสบการณ์นี้ด้วย

2. ความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล (ฉบับร่าง) จากผู้ทรงคุณวุฒิ ครูอนุบาลและผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่มีดังนี้

2.1 การวางแผน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าควรวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่ระยะยาวร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร ให้สอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล ควรกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะในการศึกษาแต่ละครั้ง และให้ข้อเสนอแนะว่าควรเขียนเป็นโครงการ มีการกำหนดเป็นขั้นตอนที่สำคัญไว้ทั้งขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ ขั้นสรุปประเมินผล นอกจากนี้ยังเสนอแนะว่า หากมีการเตรียมการที่ดี จะทำให้การศึกษานอกสถานที่ไม่ยุ่งยาก ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าควรวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนอนุบาลปีละ 4-6 ครั้ง หรืออย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง

2.2 การเลือกและกำหนดสถานที่ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าก่อนพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ ควรแจ้งให้เจ้าของสถานที่ทราบล่วงหน้า และควรหาโอกาสไปสำรวจสถานที่ก่อนพานักเรียนไปศึกษา การเลือกสถานที่ควรเริ่มจากบริเวณรอบโรงเรียนแล้วออกไปสู่สถานที่สำคัญตามลำดับ ไม่ควรใช้เวลาเดินทางนานเกินไป เป็นสถานที่ที่มีห้องน้ำสะอาด คนไม่พลุกพล่าน และเป็นพื้นที่ที่ผู้ปกครองไม่มีโอกาสพาไป นอกจากนี้การเลือกสถานที่ควรคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ควรมีการจัดทำรายการสถานที่ ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ไว้ด้วย มีการเสนอแนะว่ารัฐบาลควรจัดสถานที่และให้บริการสำหรับการศึกษานอกสถานที่แก่นักเรียนและหน่วยงานที่มีเด็กไปศึกษานอกสถานที่บ่อย ๆ ควรเตรียมข้อมูล และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ให้พร้อม ควรติดต่อประสานงานกับเจ้าของสถานที่ล่วงหน้า เพื่อให้ทราบรายละเอียดต่าง ๆ ก่อนพานักเรียนไปศึกษา

2.3 การกำหนดระยะเวลา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ควรใช้เวลาในการศึกษานอกสถานที่ประมาณครึ่งวัน ควรกำหนดเวลาไป - กลับ ให้แน่นอน ส่วนค่าใช้จ่ายนั้น ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย

2.4 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าก่อนพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จำเป็นต้องให้ผู้ปกครองทราบรายละเอียดการศึกษานอกสถานที่และลงลายมือชื่ออนุญาตทุกครั้ง และในการจัดการศึกษานอกสถานที่ ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการขอความคิดเห็น ความร่วมมือ และประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้ปกครองให้ร่วมกิจกรรมด้วย

2.5 การเตรียมตัวครู ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า ครูต้องเตรียมตัวและศึกษาข้อมูลก่อนล่วงหน้า ไม่น้อยกว่า 1 สัปดาห์ ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครูในการจัดการศึกษานอกสถานที่

2.6 การเตรียมตัวนักเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ควรให้โอกาสนักเรียนในการวางแผนดำเนินกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและครู ควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพของการเดินทาง สถานที่ การปฏิบัติตนตามข้อตกลง ควรมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นก่อนการเดินทาง และควรมีการฝึกมารยาท การปฏิบัติตน รวมทั้งการใช้คำพูดและกริยาท่าทางให้เหมาะสม

2.7 การเตรียมมาตรการด้านความปลอดภัย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดผู้ดูแลนักเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ และความปลอดภัย ควรมียัตรส่วนของผู้ใหญ่ 1 คน ต่อนักเรียน 4-6 คน และมีข้อเสนอแนะว่าจำนวนบุคลากรอาจเป็น 1 ต่อ 10-12 คน ก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานที่และอายุของเด็ก ตลอดจนควรฝึกให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะศึกษานอกสถานที่ ถ้าครูไม่เพียงพออาจขอความร่วมมือกับผู้ปกครองได้ นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการประกันอุบัติเหตุสำหรับนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรจัดให้แก่นักเรียนด้วย

2.8 การสรุป ประเมินผล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า หลังจากการไปศึกษานอกสถานที่ควรมีการสรุป ประเมิน และติดตามผลการเรียนของนักเรียน เช่น ชักถาม บทบาทสมมุติ การสร้างผลงานจากสิ่งที่พบเห็นมา เป็นต้น ควรมีการสรุป ประเมินผลและรายงานให้ผู้ปกครอง และผู้บริหารทราบ ทุกครั้ง

2.9 การเขียนรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลควรเขียนบทนำ หลักการและเหตุผล เขียนกระบวนการและขั้นตอนในรูปแบบภูมิด้วย

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดและไม่จัดการศึกษานอกสถานที่

ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลส่วนใหญ่ตอบแบบสอบถามว่าควรจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียน และควรจัดการศึกษาให้แก่นักเรียนอนุบาลชั้นปีที่ 3 มากที่สุด รองลงมาคือ อนุบาลชั้นปีที่ 2 และอนุบาลชั้นปีที่ 1 คือร้อยละ 72.7 61.8 และ 50.9 ตามลำดับ และจัดปีละ 1-2 ครั้ง

ส่วนเหตุที่โรงเรียนจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียน เพราะคำนึงถึงประโยชน์และเห็นความสำคัญในด้านการเรียนรู้และฝึกเด็ก เด็กได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียน สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีผู้เสนอว่าควรเป็นนโยบายระดับชาติในการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอนุบาล สถานที่ที่โรงเรียนเคยพานักเรียนไปศึกษา ได้แก่ สวนสัตว์ดุสิต สวนสยาม ซาฟารีเวิลด์ พระบรมมหาราชวัง วัดพระแก้ว สถานีประมงน้ำจืด โรงโคนมสวนจิตรลดา สถานีตำรวจนครบาล โรงเรียนมหาวิทาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วัฒนธรรม และท้องฟ้าจำลอง

สาเหตุที่โรงเรียนไม่จัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียน เพราะเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัย เวลาเดินทาง อากาศเป็นพิษ เห็นว่านักเรียนอนุบาลยังเล็กเกินไปไม่เหมาะที่จะพาไปนอกสถานที่ มีปัญหาในเรื่องการดูแลเด็ก การเตรียมอุปกรณ์ของใช้ และผู้ปกครองไม่เห็นด้วยและไม่ร่วมมือ

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอนุบาลหนูน้อย เมื่อทดลองศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

ผลการทดสอบนักเรียนอนุบาลหนูน้อยพบว่านักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทุกระดับชั้น โดยครั้งที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือ ชั้นอนุบาลปีที่ 3 และชั้นอนุบาลปีที่ 1 ครั้งที่ 2 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 3

5. ผลการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาลหนูน้อย เมื่อทดลองศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

จากการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาล โรงเรียนอนุบาลหนูน้อยขณะศึกษานอกสถานที่ พบว่าคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยรวมทุกพฤติกรรม จำแนกตามระดับชั้นเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 และ 2 สูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และพบว่าคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยทุกพฤติกรรมเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 จะสูงขึ้นกว่าเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1

ส่วนคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ย รายพฤติกรรมแยกตามระดับชั้น พบว่า ชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ย เมื่อศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง จะสูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 จะสูงกว่าเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 ทุกพฤติกรรม แต่มีข้อสังเกตว่าคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ ครั้งที่ 1 (ไปวัด) ในชั้นอนุบาลปีที่ 2 บางพฤติกรรม น้อยกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน ซึ่งได้แก่ 5 พฤติกรรม ดังนี้คือ ช่วงความสนใจ พุดแสดงความคิดเห็น ช่างซักช่างถาม กล้าแสดงออก รู้จักการรอคอย

นอกจากนี้คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยรายพฤติกรรม รวมทุกระดับชั้น พบว่า คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง สูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 สูงกว่าครั้งที่ 1 ทุกพฤติกรรม

6. ความคิดเห็นของครูและผู้บริหาร โรงเรียนภายหลังจากนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล ไปทดลองใช้

ภายหลังจากการนำรูปแบบ ไปทดลองใช้จัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลทั้ง 2 ครั้ง ครูและผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย ให้ความคิดเห็นว่าสถานที่ที่เลือกจัดให้กับนักเรียนมีความเหมาะสม สะดวก ปลอดภัย ไม่ไกลเกินไป และมีความสอดคล้องกับหน่วยประสบการณ์ ส่วนข้อดีของการจัดการศึกษานอกสถานที่ต่อนักเรียน คือ นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง และเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เรียนอย่างมีความสุข สนุกสนาน และตื่นเต้น นอกจากนี้ยังฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการดูแลตนเองและเรียนรู้ที่จะรักษากฎกติกาต่าง ๆ ส่วนข้อเสียของการทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่นั้นไม่มีผู้ใดระบุว่าเสียเลย

ข้อเสนอแนะของครูและผู้บริหารโรงเรียน ส่วนใหญ่เสนอว่าการจัดแต่ละครั้งควรมุ่งถึงเรื่องที่จะให้นักเรียนได้รับความรู้ สนุกสนาน น่าสนใจ และปลอดภัย สำหรับการไปร่วมศึกษานอกสถานที่นั้นครูทุกคนเต็มใจที่จะไป เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนุกสนาน ได้เปลี่ยนบรรยากาศการเรียน เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ตรง ง่ายต่อการอธิบายเพราะใช้สื่อจากของจริง นักเรียนได้รับความอบอุ่นใกล้ชิดกับครู มีระเบียบวินัย และรู้จักปฏิบัติตามกฎกติกา

7. ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนภายหลังการนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลไปทดลองใช้

7.1 ความคิดเห็นทั่วไปต่อการศึกษานอกสถานที่ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนอนุบาลหนูน้อยส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีความสำคัญและควรจัดให้กับนักเรียนอนุบาล สถานที่ที่ผู้ปกครองคิดว่าควรจัดให้นักเรียนไปศึกษา 10 อันดับแรก ได้แก่ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ วัด ท้องฟ้าจำลอง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติโบราณสถานที่สำคัญ ท่าอากาศยาน โรงเรียนอื่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ฟาร์มโคนม จำนวนครั้งที่ควรจัดการศึกษานอกสถานที่ส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดปีละ 3-4 ครั้ง รองลงมา 1-2 ครั้ง สำหรับค่าใช้จ่ายนั้นผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นความรับผิดชอบของผู้ปกครองเพียงบางส่วน รองลงมาคือผู้ปกครองรับผิดชอบทั้งหมด

ส่วนประโยชน์ของการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่เด็กอนุบาลนั้นผู้ปกครองมีความเห็นว่าทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เข้าใจง่ายเพราะเรียนจากของจริง และประสบการณ์ตนเอง นักเรียนจะเข้าใจธรรมชาติในสภาพที่เป็นจริง ทำให้นักเรียนมีความรู้รอบตัว ในบางโอกาสจะได้พบเห็นสิ่งที่ผู้ปกครองไม่มีโอกาสพาไป การศึกษานอกสถานที่เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนสังเกต ค้นคว้า รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองนอกเวลาเรียน นักเรียนได้พัฒนาความคิดและบุคลิกภาพ ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น และรู้จักแก้ปัญหา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการนำประสบการณ์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน นักเรียนจะคุ้นเคยกับสถานที่ต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม มีความสนุกสนาน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง และยังเกิดความภูมิใจในประสบการณ์ที่พบเห็น

นอกจากนี้ ผู้ปกครองได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ทางโรงเรียนหรือรัฐบาลควรส่งเสริมการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่เด็ก ควรระบุดุลประสงค์ของการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้ชัดเจน และบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน โดยคำนึงถึงความสำคัญของการศึกษาในห้องเรียนไปพร้อมกันด้วย การจัดการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งควรให้สอดคล้องกับการจัดในครั้งต่อไป และควรปลูกฝังความรักและหวงแหนธรรมชาติรอบตัว

7.2 ความคิดเห็นต่อการนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลไปทดลองใช้ ผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลหนูน้อยส่วนใหญ่เห็นว่าการเลือกสถานที่ควรให้สอดคล้องกับสิ่งที่เรียนในชั้นเรียน ในขณะที่ศึกษาควรมีเจ้าหน้าที่อธิบายด้วย สถานที่ควรเหมาะกับวัย มีความปลอดภัย สะอาด และควรเลือกสถานที่ที่พ่อแม่ไม่มีโอกาสพาไป หรือเป็นสถานที่ที่ดูแลนักเรียนได้ง่าย ไม่เป็นภาระกับครูมากเกินไป ควรเตรียม

นักเรียนล่วงหน้าก่อนเดินทาง 2-3 วัน เพื่อให้ทราบถึงวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น ควรมีการขออาสาสมัครจากผู้ปกครองร่วมไปศึกษานอกสถานที่กับทางโรงเรียนและขึ้นทะเบียนไว้ ผู้ปกครองควรได้รับทราบโครงการการศึกษานอกโรงเรียนด้วย ไม่ควรจัดให้นักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ในช่วงที่ฝนตกชุก หรืออากาศร้อนจนเกินไป และไม่ควรใช้เวลาเดินทางนานเกินไป

ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากตัวอย่างประชากรหลังจากที่วิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลและทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพ แม้กระทั่งรูปแบบฉบับร่างที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ (ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5) พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าเหมาะสมและเหมาะสมที่สุด นอกจากนั้นครูอนุบาลและผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 110 คน ยังได้แสดงความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติฉบับร่างว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งเป็นส่วนใหญ่ นอกนั้นเห็นด้วยในทุกข้อ

อนึ่ง เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ แบบตรวจสอบแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอนุบาล ได้ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทั้ง 6 ชุดมีค่าความเที่ยง ระหว่าง 0.83-0.93

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นต่าง ๆ มาพัฒนารูปแบบ การจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล และได้กำหนดขั้นตอนในรูปแบบ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5 แสดงขั้นตอนต่าง ๆ ในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล (ฉบับร่าง)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 6 แสดงขั้นตอนต่าง ๆ ในรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ สำหรับนักเรียนอนุบาล(ฉบับที่พัฒนาแล้ว)

รูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

หลักการและเหตุผล

การศึกษานอกสถานที่เป็นการศึกษาจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกโรงเรียนทั้งหมดอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงในสภาพที่เป็นจริง การจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีคุณค่าต่อ การศึกษาของนักเรียน ดังนี้คือ

1. การศึกษานอกสถานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการเรียนรู้โดยผ่าน ประสบการณ์ตรงทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ตนศึกษา และประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ในชีวิตจริงได้
3. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจ คือมีความสนุกสนาน และกระตือรือร้นที่จะเรียน ซึ่งจะ ทำให้ เกิดการเรียนรู้ที่ดี เพราะการเรียนรู้จะเกิดได้ดีหากผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข
4. ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการแสวงหาความรู้ ได้แก่ การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การสำรวจ ทดลอง เก็บข้อมูล และสรุปผล เป็นการพัฒนาความคิดและความสามารถควบคู่กันไป
5. เพื่อให้ นักเรียนเกิดความชื่นชมต่อความงามตามธรรมชาติ เห็นคุณค่าของศิลป วัฒนธรรม เป็นการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
6. เพื่อให้ นักเรียนได้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตในสังคม เช่น การรอคอย ความอดทน ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ฝึกการแก้ปัญหา ความรับผิดชอบ เพราะต้องเผชิญต่อสภาพการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ช่วยให้นักเรียน สามารถปรับตัวได้ดี พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนเรียนรู้บทบาททางสังคม และการใช้ชีวิตในสังคม ได้เป็นอย่างดี

จะเห็นว่า การจัดการศึกษานอกสถานที่ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อเด็กเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักเรียน อนุบาล เพราะสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาลทุกด้านทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา อีกทั้งยังช่วยเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนในห้องเรียนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายในการเรียนที่มุ่งจะให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง นับเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตอย่างแท้จริง ด้วยเหตุดังกล่าวโรงเรียนอนุบาลจึงควรจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับ นักเรียนอนุบาลเป็นอย่างยิ่ง

แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่

เนื่องจากการจัดการศึกษานอกสถานที่มีทั้งคุณค่าและความจำเป็นต่อการเรียนรู้และสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านของนักเรียนอนุบาล ดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น หากได้มีการวางแผนเตรียมการจัดการศึกษานอกสถานที่อย่างมีขั้นตอนแล้ว ย่อมทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดี ทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และลดปัญหาในการจัดการได้เป็นอย่างดี

แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับโรงเรียนอนุบาล แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นก่อนศึกษานอกสถานที่
2. ขั้นขณะศึกษานอกสถานที่
3. ขั้นหลังศึกษานอกสถานที่

แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นก่อนศึกษานอกสถานที่

ก่อนพานักเรียนอนุบาลไปศึกษานอกสถานที่ ควรเตรียมการล่วงหน้า ดังนี้

1. วางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่

ครูและผู้บริหารโรงเรียนควรร่วมกันวางแผนจัดการศึกษานอกสถานที่ระยะยาวตลอดปีการศึกษาในแต่ละระดับชั้น โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแนวและแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล ให้เหมาะสมกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของนักเรียนแต่ละระดับชั้น โดยจัดประมาณปีละ 3-4 ครั้ง หรืออย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง การจัดการศึกษานอกสถานที่ควรคำนึงถึงประสบการณ์หลาย ๆ ด้านที่นักเรียนควรจะได้รับ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่เด็ก

การวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งควรเขียนเป็นโครงการ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่และลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

รายละเอียดของโครงการ ควรประกอบด้วย

- ชื่อโครงการ
- หลักการและเหตุผล
- วัตถุประสงค์

เป้าหมาย
 วิธดำเนินการ และจัดกิจกรรม
 ชั้นก่อนศึกษานอกสถานที่
 ชั้นขณะศึกษานอกสถานที่
 ชั้นหลังศึกษานอกสถานที่

ผู้รับผิดชอบ

ระยะเวลา กำหนดการในการจัดกิจกรรม

สถานที่

งบประมาณ

ข้อเสนอแนะ

2. เลือกและกำหนดสถานที่แต่ละครั้ง

การเลือกสถานที่จำเป็นต้องเลือกสถานที่ให้เหมาะสมกับหน่วยการสอน และสามารถส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ สิ่งที่ควรนำมาเป็นปัจจัยประกอบการตัดสินใจในการเลือกสถานที่ มีดังต่อไปนี้

2.1 เนื้อหาประสบการณ์และพัฒนาการที่ต้องการส่งเสริม สถานที่ที่จะต้องตอบสนองจุดประสงค์ของการเรียนการสอนของหน่วยการสอนตามแนวและแผนการจัดประสบการณ์

2.2 กลุ่มนักเรียนที่จะไปศึกษานอกสถานที่ ควรพิจารณาให้สถานที่ที่เหมาะสมกับวัย สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 ควรจะไปศึกษาในสถานที่ที่ครูสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างใกล้ชิด และเนื้อหาความรู้ที่จะได้รับจากการศึกษาในสถานที่นั้น มีความซับซ้อนน้อยกว่าที่จัดให้นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และ 3

2.3 พิจารณาถึงระยะทางที่จะไป

2.3.1 ระยะเวลาในการเดินทาง ต้องไม่ใช้เวลานานในการเดินทางนานเกินไป ควรคำนึงถึงทั้งระยะทางและสภาพการจราจรที่จะไม่ทำให้นักเรียนเหนื่อย เพลียหรือเบื่อหน่าย ซึ่งอาจเป็นผลให้นักเรียนหมดความสนใจและความกระตือรือร้นได้ บางครั้งสถานที่ที่คิดว่าเหมาะสมที่สุดและดีที่สุดสำหรับเนื้อหาหลักสูตรต่อการเรียนรู้ของเด็ก อาจจะถูกไกลมากทำให้ต้องใช้เวลานานในการเดินทางนานเกินไป ก็ต้องเลือกสถานที่ที่ใกล้กว่า แม้จะได้เนื้อหาอันน้อยลงไปบ้าง ดังนั้นระยะทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนอนุบาลควรใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง ยิ่งใช้เวลานานเท่าไรก็ยิ่งเป็นผลดีกับนักเรียนเท่านั้น

2.3.2 ความปลอดภัยของการเดินทางและสถานที่ สภาพของเส้นทางไม่ควรทุรกันดาร เป็นหลุมเป็นบ่อ หรือน้ำท่วม เพราะอาจจะทำให้การเดินทางล่าช้าเกิดอันตรายกับนักเรียนได้ง่ายและสถานที่ไม่ควรมีสิ่งที่เป็นอันตรายกับเด็กเล็ก

2.3.3 ลำดับการเลือกสถานที่ ควรเริ่มต้นจากสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียนไปยังสถานที่สำคัญ ในชุมชนที่นักเรียนสามารถเดินไปเองได้ เมื่อนักเรียนมีประสบการณ์ในการศึกษานอกสถานที่ที่พอสมควรแล้วจึงเลือกสถานที่ที่เดินทางโดยใช้พาหนะต่อไป

2.3.4 สถานที่ที่จะไปศึกษา จะต้องเปิดให้นักเรียนไปศึกษาได้ในช่วงเวลาที่จัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียน ครูควรรหาโอกาสไปสำรวจสถานที่ก่อนจะพานักเรียนไปเพราะอาจเกิดปัญหาที่ไม่คาดคิดมาก่อน

3. กำหนดระยะเวลา

ระยะเวลาที่เหมาะสมในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลต้องพิจารณาถึง

3.1 ช่วงเวลา ควรจัดในช่วงครึ่งวันเช้า เพราะในช่วงบ่ายนักเรียนต้องการการพักผ่อน และเวลาในการจัดกิจกรรมต้องไม่รบกวนเวลาอาหาร หรือเวลานอนของเด็ก

3.2 ควรจัดให้นักเรียนไปศึกษาในช่วงวันที่อากาศดี ไม่ควรจัดในช่วงฤดูฝนหรืออากาศร้อนจนเกินไป

3.3 ควรกำหนดเวลาที่จะทำกิจกรรมล่วงหน้า และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าก่อนการเดินทาง

4. กะประมาณค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณ

ต้องพิจารณางบประมาณค่าการเดินทางแต่ละครั้งจะเสียค่าใช้จ่ายเท่าใด ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ในบางกรณีผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย เช่น ค่าผ่านประตู ค่าบำรุงสถานที่ เป็นต้น

5. เตรียมตัวครูหรือผู้นำกลุ่มนักเรียน

การศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสำหรับนักเรียนอนุบาลจำเป็นต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก ดังนั้นผู้นำกลุ่มนักเรียนอาจเป็นครู เจ้าหน้าที่ของโรงเรียนหรือผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญ และให้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ได้ ในการเตรียมครูหรือผู้นำกลุ่มมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

5.1 จำนวนของครูผู้นำกลุ่ม ควรจะมีครูหรือผู้นำกลุ่ม 1 คนต่อเด็ก 4-5 คน เพื่อดูแลนักเรียน ให้ได้รับประสบการณ์และทำกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ รวมทั้งดูแลในเรื่องความปลอดภัย จำนวนของครูหรือผู้นำกลุ่มอาจเปลี่ยนแปลงมากน้อยกว่านี้ ขึ้นอยู่กับวัยและความพร้อมของเด็ก สถานที่และกิจกรรมที่จัด

5.2 คุณภาพของครูหรือผู้นำกลุ่ม ควรมีการเตรียมครูหรือผู้นำกลุ่มก่อนการศึกษานอกสถานที่ ดังนี้

5.2.1 ถ่ายทอดแนวคิดหรือแนวเหตุผลในการจัดการศึกษานอกสถานที่ว่ามีคุณค่า และมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งจะส่งเสริมและสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ของนักเรียนอนุบาลด้วย เพื่อให้ครูหรือผู้นำกลุ่มมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่เด็กอนุบาล

5.2.2 จะต้องชี้แจงวัตถุประสงค์และกิจกรรมของการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งให้ครูและผู้นำกลุ่มทุกคนทราบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กได้อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ

5.2.3 กำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูและผู้นำกลุ่มแต่ละคน

5.3 ครูหรือผู้นำกลุ่มจำเป็นจะต้องเตรียมตัว และศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนการเดินทางไม่น้อยกว่า

2 สัปดาห์

6. แจ้งและขออนุญาต

6.1 ครูจะต้องแจ้งให้ผู้บริหารอนุมัติโครงการการศึกษาออกสถานที่ที่จะพานักเรียนไปศึกษา
นอกสถานที่ทุกครั้ง

6.2 มีจดหมายจากโรงเรียนถึงผู้ปกครอง ก่อนที่จะพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ประมาณ 7 วัน
โรงเรียนจะต้องออกจดหมายถึงผู้ปกครอง เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ สถานที่ กำหนดการ กิจกรรม การแต่งกาย
ของเด็กนักเรียนและอุปกรณ์อื่น ๆ เช่น กระติกน้ำ หมวก เสื้อกันหนาว รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการไปศึกษา
นอกสถานที่ในแต่ละครั้ง พร้อมทั้งขออนุญาตผู้ปกครองในการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่และให้ผู้ปกครอง
ลงลายมือชื่ออนุญาต ตอบกลับมาให้ทางโรงเรียนทราบก่อนวันเดินทางประมาณ 4-5 วัน

7. ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของสถานที่ที่จะพานักเรียนไปศึกษา

ก่อนพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ควรติดต่อกับหน่วยงานที่รับผิดชอบสถานที่ที่จะพานักเรียน
ไปทุกครั้งเพื่อทราบความพร้อมของสถานที่ต่าง ๆ ในการต้อนรับคณะที่จะไปศึกษา

ข้อมูลที่ควรสอบถามได้แก่

ขั้นตอนในการขออนุญาตเข้าชม หรือศึกษา

จำนวนที่จะรับผู้เข้าชมหรือศึกษาในแต่ละครั้ง วัน เวลาที่เจ้าของสถานที่สะดวกหรือ

เปิดให้เข้าศึกษา

สิ่งที่เหมาะสมจะให้นักเรียนอนุบาลได้ศึกษา

ระยะเวลาที่จะต้องแจ้งล่วงหน้า

สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้แก่นักเรียน

ชื่อ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่จะประสานงานกับโรงเรียน

สิ่งที่ควรแจ้งกับเจ้าหน้าที่ของสถานที่ ได้แก่

จุดประสงค์และเหตุผลของการเลือกสถานที่นั้น เป็นสถานที่สำหรับจะนำนักเรียนไปศึกษา

วัน เวลา ที่จะไปถึงและเวลาที่คาดว่าจะเดินทางกลับ

จำนวนและกลุ่มอายุของนักเรียน

จำนวนครูและผู้นำกลุ่ม

กิจกรรมที่จะจัดในสถานที่นั้น ๆ

สิ่งที่ต้องการความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือ

การติดต่อขอเข้าชมหรือเยี่ยมเยียนสถานที่ใดควรติดต่อไว้ล่วงหน้าก่อนอย่างน้อย 2 สัปดาห์ และควรแจ้งยืนยันอีกครั้งล่วงหน้าก่อนการเดินทาง 1 วัน

8. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับคณะเดินทาง

ในการเดินทางแต่ละครั้งต้องคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียน การเดินทางด้วย ได้แก่ อุปกรณ์ประกอบการศึกษา ขึ้นกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมในแต่ละครั้ง เช่น กระดาษ ดินสอสี อาหารสัตว์ รูปเขียน อุปกรณ์ประกอบการเดินทาง เช่น แผนที่ ตารางเวลา ป้ายชื่อสมาชิกในกลุ่ม อาหาร เครื่องดื่ม ผ้าเช็ดมือ

9. เตรียมมาตรการด้านความปลอดภัยและสุขภาพ

9.1 ด้านความปลอดภัย การเตรียมพร้อมในเรื่องความปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งเป็นเรื่องที่ผู้ปกครองให้ความสนใจ และเป็นห่วงอย่างยิ่ง จึงควรดำเนินการเพื่อป้องกันความปลอดภัย ดังนี้

9.1.1 จัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย มีครูหรือผู้นำกลุ่มเพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง โดยมีอัตราส่วนของครูหรือผู้นำกลุ่ม 1 คน ต่อนักเรียนถึง 4-6 คน จำนวนของครูหรือผู้นำกลุ่มอาจเปลี่ยนแปลงมากหรือน้อยกว่านี้ได้ ขึ้นอยู่กับสภาพของสถานที่และกิจกรรมที่จัดและอายุของเด็ก ในบางสถานที่อาจจะใช้อัตราส่วน ครูต่อนักเรียนเป็น 1:8-10 คน

9.1.2 จัดทำป้ายชื่อนักเรียน โรงเรียน พร้อมที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ กลัดติดเสื้อนักเรียนทุกคน

9.1.3 ครูหรือผู้นำกลุ่มควรมีรายชื่อเด็กในกลุ่ม และเด็กทั้งหมดเมื่อเกิดกรณีฉุกเฉิน หรือพลัดหลงจะทราบได้ทันทีว่าเป็นใคร อยู่กลุ่มไหน

9.1.4 ให้นักเรียนเข้าใจและปฏิบัติตามกฎกติกาเพื่อความปลอดภัย มีการซักซ้อม หรือทดลองก่อนการไปศึกษานอกสถานที่

9.1.5 พาหนะที่จะเดินทางต้องอยู่ในสภาพที่ดี และได้รับการตรวจสอบการเดินทาง มีอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัย เช่น เครื่องดับเพลิง กระจกนิรภัย ชะแลง เข็ม ฝอย ไม้ เป็นต้น

9.1.6 และหากเป็นไปได้ นักเรียนทุกคนควรได้รับการประกันอุบัติเหตุ

9.2 ด้านสุขภาพ การเดินทางออกสถานที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของนักเรียน อาจเป็นสถานที่ อุดหนุน สภาพดินฟ้าอากาศ นักเรียนเล็ก ๆ บางคนสุขภาพไม่แข็งแรง อาจปรับตัวเองไม่ได้ หรืออาจเกิดความเครียดวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้อาจทำให้นักเรียนเจ็บป่วย หรือทำให้ระบบการขับถ่ายผิดปกติ ดังนั้น

ควรจัดหน่วยปฐมพยาบาล และเวชภัณฑ์ที่จำเป็นต้องใช้ และควรให้มีบุคลากรทางด้านกายภาพบำบัดและสาธารณสุข หรือครูที่มีความรู้ ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นและการใช้ยาพร้อมเดินทางไปด้วย

10. เตรียมตัวนักเรียนให้พร้อมก่อนการเดินทาง

- 10.1 แจ้งสถานที่ กำหนดวัน และเวลาที่จะเดินทาง ให้นักเรียนทราบล่วงหน้า
- 10.2 ทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการไปศึกษานอกสถานที่ในครั้งนี้ รวมทั้งกำหนดการและกิจกรรม
- 10.3 วางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 10.4 ร่วมกันหาแนวทางในการปฏิบัติตน และระมัดระวังตนเองให้ปลอดภัย
- 10.5 ให้นักเรียนได้ทดลองฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการระวังตนเองให้ปลอดภัย การปฏิบัติตนตามข้อตกลง จนกว่าครูจะมั่นใจว่านักเรียนจะสามารถไปศึกษานอกสถานที่ที่ได้
- 10.6 ทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับสภาพของการเดินทาง สภาพของสถานที่ที่จะไปศึกษา และมารยาทที่ดีในสังคม ได้แก่
 - 10.6.1 วิธีการเดินทางของนักเรียน
 - 10.6.2 ครูหรือผู้นำกลุ่มที่จะดูแลนักเรียน
 - 10.6.3 การแสดงความเคารพต่อเจ้าของสถานที่
 - 10.6.4 การให้ความสนใจ และตั้งใจฟังบรรยายหรือสาธิต
 - 10.6.5 การรู้จักรอคอยและปฏิบัติตามข้อตกลง
 - 10.6.6 การมีมารยาทที่ดี พุดจาสุภาพ ไม่ส่งเสียงดัง
 - 10.6.7 เมื่อมีข้อสงสัยไม่แย้งกันซักถาม ให้อภัยมือขึ้นก่อนซักถาม
- 10.7 ให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานก่อนไปศึกษานอกสถานที่ ซึ่งจะช่วยให้เสริมประสบการณ์ การศึกษานอกสถานที่ ให้เข้าใจความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในห้องเรียนที่ผ่านมากับประสบการณ์ใหม่ที่จะได้รับ อาจเชิญวิทยากรมาบรรยายล่วงหน้าก็ได้
- 10.8 ก่อนเวลาเดินทางให้ซักซ้อมความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้ง และให้นักเรียนเข้าห้องน้ำ ดื่มน้ำก่อนเดินทาง

ขั้นตอนศึกษานอกสถานที่

1. นำอุปกรณ์และสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นไปให้ครบ ได้แก่ อุปกรณ์ประกอบการศึกษา รายชื่อเด็กในกลุ่ม สิ่งของอำนวยความสะดวก เวชภัณฑ์และยาที่จำเป็น ของที่ระลึก สำหรับเจ้าของสถานที่ หรือเจ้าหน้าที่ที่อำนวยความสะดวก

2. รักษาเวลาให้เป็นไปตามกำหนดการที่วางไว้
3. ทบทวนวัตถุประสงค์ กิจกรรม และการปฏิบัติของนักเรียนอีกครั้งก่อนเดินทาง หรือในระหว่างเดินทาง
4. สนับสนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยกระตุ้นให้นักเรียนได้รับประสบการณ์

ดังนี้

การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น โดยการสังเกต สัมผัส ทดลอง ดมกลิ่น
การคิดแก้ปัญหาที่ประสบด้วยตนเอง เช่น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การปรับตัวให้เข้ากับ

สถานที่ หรือบุคคลที่ไม่คุ้นเคย

การฝึกคิดสร้างสรรค์ เช่น การคาดคะเนเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น

การฝึกการสังเกต เช่น สังเกตรูปร่างของสิ่งของ สังเกตสิ่งที่เหมือนกันหรือต่างกัน

การฝึกจำ เช่น จำสิ่งที่พบเห็น จำเหตุการณ์เรื่องราว จำคำศัพท์ใหม่ ๆ และบุคคลที่พบ

การยืดหยุ่นความสนใจ เช่น การให้เวลาและโอกาสนักเรียนศึกษาสิ่งที่สนใจ

การพัฒนาการสื่อความหมาย เช่น การฝึกถาม ฝึกฟัง และจับใจความ

5. สนับสนุนและแนะนำนักเรียนให้เรียนรู้วิธีการศึกษา เช่น การสังเกต การสำรวจ การทดลอง รวบรวมข้อมูล ชักถาม เป็นต้น

6. ส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคม เช่น การรอคอย การแก้ปัญหา ความอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ความรับผิดชอบ เป็นต้น

ขั้นหลังศึกษานอกสถานที่

1. ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง

1.1 ให้เด็กเห็นคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้ไปพบหรือศึกษามา

1.2 โยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่สังเกตหรือสำรวจมา กับสิ่งที่เคยเรียนรู้จากบทเรียน

ในห้อง หรือที่จะศึกษาต่อไป

1.3 เสริมและให้กำลังใจนักเรียนที่จะค้นคว้าหาคำตอบหรือแก้ไขปัญหาที่ประสบขณะไปศึกษา

นอกสถานที่

1.4 คำถาม ปัญหา หรือแนวคิดที่ได้จากการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้ง ครูและเด็กควรรวบรวมไปศึกษา สืบค้น คำค้นหาคำตอบต่อไป หรือใช้เป็นข้อมูลในการศึกษานอกสถานที่ครั้งต่อ ๆ ไปด้วย

1.5 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การประเมินผล และการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อใช้เป็นข้ออ้างอิงในครั้งต่อไป การเก็บรวบรวมควรทำร่วมกันระหว่างครู นักเรียนและอาสาสมัครทุกคน รวมทั้งควรมีคำแนะนำเพิ่มเติมสำหรับการจัดการศึกษานอกสถานที่ในครั้งต่อ ๆ ไป

1.6 เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับบุคคลที่จะติดต่อและสถานที่ที่เหมาะสม ในการจัดการศึกษา
นอกสถานที่ให้แก่นักเรียน

1.7 ทำหนังสือขอขออนุญาตไปยังเจ้าของสถานที่และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษา

2. สรุป ประเมิน ติดตามผลการเรียน อาจทำได้โดย

2.1 สันทนาซักถาม เพื่อสรุป ประเมินผลตามวัตถุประสงค์

2.2 ให้เด็กเล่นบทบาทสมมติหรือสร้างผลงานจากสิ่งที่ประทับใจ เช่น วาดภาพ ปั้นแป้ง หรือ
ดินน้ำมัน ประดิษฐ์ผลงานจากสิ่งของรอบตัว เป็นต้น

2.3 ติดตามผลการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และทัศนคติของนักเรียน โดยขอความร่วมมือ
จากผู้ปกครองแจ้งให้ครูทราบ

2.4 ประเมินการจัดการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้ง - โดยประเมินทุกขั้นตอนในการจัด เพื่อสรุป
และรายงานให้ผู้บริหารและผู้ปกครองทราบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตัวอย่างสถานที่สำหรับการศึกษานอกสถานที่ของนักเรียนอนุบาลในเขตกรุงเทพมหานคร

ชื่อสถานที่	จุดสนใจเพื่อการศึกษา	สถานที่ติดต่อหรือตัวอย่าง	ข้อแนะนำ
1. สวนสัตว์ดุสิต	ลักษณะรูปร่าง ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่า	71 พระราม 5 อ.ดุสิต กทม.10300 โทร2812000	การปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัย
2. พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ	ลักษณะรูปร่าง ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์น้ำ	ม.เกษตรศาสตร์ สว่างคนิวาส บางแสน	เด็กเริ่มเลี้ยงปลาที่บ้าน
3. ฟาร์มโคนม	การเลี้ยงวัวนม การรีดนมวัวเพื่อเป็นอาหาร	สวนจิตรลดา ม.เกษตรศาสตร์	สร้างค่านิยมการดื่มนมเพื่อการเจริญเติบโต
4. ฟาร์มเลี้ยงไก่	การเลี้ยงไก่ การฟักไข่เพื่อนำไข่และไขมาเป็นอาหาร	ภาควิชาสัตวบาล ม.เกษตรศาสตร์ โทร 579-1120 ต่อ 351	ตรวจประวัติเด็กที่อาจแพ้สัตว์ปีก
5. ศูนย์บริภัณฑ์เพื่อการศึกษา ท้องฟ้าจำลอง	ศึกษาดวงดาวบนท้องฟ้าและโลกมนุษย์	ถ.สุขุมวิท เอกมัย โทร 392-5952	เลือกเรื่องที่น่าสนใจ
6. ท่าอากาศยาน กรุงเทพฯ	ลักษณะเครื่องบิน ลานบินอาคารการบิน	ถ.พหลโยธิน โทร 523-6201	ระวังเด็กพลัดหลง
7. บ้านเพื่อน บ้านครู	มารยาท ลักษณะของสังคม	ใกล้โรงเรียนและยินดี ต้อนรับ	ให้เกิดความภาคภูมิใจ ในครอบครัวของตน
8. สถานีตำรวจ ดับเพลิง	รถ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการดับเพลิงและการปฏิบัติงานของตำรวจ	ใกล้โรงเรียน	ให้รู้จักบุคคลในอาชีพ ที่ทำประโยชน์เพื่อคน ทั่วไป
9. ตลาดสด	อาหารสดและแห้งที่นำมาใช้ประกอบอาหาร	ใกล้โรงเรียน	เลือกซื้ออาหารสด สะอาด
110.ซูเปอร์มาเกต	อาหารสดและแห้ง ที่จัดขายในตลาดสมัยใหม่	ใกล้โรงเรียน	เปรียบเทียบสถานที่ ขายอาหารแบบต่างกัน
11.สถานีโทรทัศน์	การออกอากาศ ให้ชมทางจอโทรทัศน์	ช่อง 3 5 7 9 หรือ 11	เลือกช่วงเวลาที่มีรายการ เกี่ยวกับเด็ก
12.พิพิธภัณฑ์ วิทยาศาสตร์	อุปกรณ์ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์	ในศูนย์บริภัณฑ์เพื่อ การศึกษา	กระตุ้นให้เด็กคิดสร้าง สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ชื่อสถานที่	จุดสนใจเพื่อการศึกษา	สถานที่ติดต่อหรือตัวอย่าง	ข้อเสนอแนะ
13.ท่าเรือ	เรือขนส่งสินค้า-วิธีการ จัดส่งสินค้าเข้าและออก	คลองเตย กทม.	ควรวางเด็กพัดหลง
14.สถานีรถไฟ	รถไฟ ขานชาลา การซื้อตั๋วเพื่อเดินทาง ทางรถไฟ	หัวลำโพง หรือใกล้ โรงเรียน	ควรวางเด็กพัดหลง
15.สถานีตำรวจ	ตำรวจ และการทำงาน ของตำรวจ เพื่อประชาชน	ใกล้โรงเรียน	ให้สัมผัสคนที่ติดต่อ ตำรวจ และชื่นชมใน อาชีพนี้
16.วัด	โบสถ์ วิหาร กุฏิ พระสงฆ์ เณร และ การประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา	ใกล้โรงเรียน	ให้เด็กเริ่มการทำ ความดีและการปฏิบัติ ตนตามคำสอน
17.คลินิก ทันตกรรม	ทันตแพทย์ อุปกรณ์ การทำฟัน การดูแลรักษาฟัน	ใกล้โรงเรียน หรือของ ผู้ปกครองนักเรียน	สร้างทัศนคติที่ดีต่อทันต แพทย์และการรักษาฟัน
18.โบราณสถาน สำคัญ	สถานที่สำคัญในสมัย โบราณ	เมืองโบราณ บางปะอิน เมืองเก่าอยุธยา	สร้างให้เด็กเกิดความ ภาคภูมิใจในชาติไทย
19.โรงเรียนอื่น	องค์ประกอบในโรงเรียน อาคาร สถานที่ และ บุคลากรในโรงเรียนอื่น	โรงเรียนที่อยู่ใกล้	อาจจัดกิจกรรมเด็ก ระหว่างโรงเรียน
20.สวนสาธารณะ	สภาพธรรมชาติที่คน สร้างไว้เพื่อพักผ่อน	สวนลุมพินี สวนหลวง ร.9	ให้เด็กชื่นชมธรรมชาติ และสิ่งสวยงาม
21.สวนผัก ผลไม้	การปลูกผัก ดูแลรักษา เก็บเกี่ยวไปใช้ประโยชน์ หรือขาย	สวนส้ม ร่องผัก	นำผักหรือผลไม้มา รับประทานหรือทดลอง ปลูกเอง
22.สวนสนุก	พัฒนาการทางร่างกาย และอารมณ์	ใกล้โรงเรียน ในห้าง สรรพสินค้า	ระมัดระวังการเล่นให้ ปลอดภัย
23.คลินิกเอกชน	การรักษาพยาบาล ผู้เจ็บป่วย	ใกล้โรงเรียน	สร้างทัศนคติที่ดีต่อ แพทย์ และพยาบาล

ชื่อสถานที่	จุดสนใจเพื่อการศึกษา	สถานที่ติดต่อหรือตัวอย่าง	ข้อแนะนำ
24.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	สิ่งที่มีค่า เก่าแก่ การเก็บรักษา	โทร 224-1396	ให้เด็กเห็นคุณค่า และภาคภูมิใจในชาติไทย
25.สถานีเกษตร	การบำรุงรักษา ขยายพันธุ์พืช และสัตว์	ไกลโรงเรียน	รักธรรมชาติ หักต้นไม้ และสัตว์
26.โรงงานผลิตอาหาร	การนำเอาอาหารสดหรือวัตถุดิบมาบรรจุภาชนะเพื่อเก็บไว้ได้นาน ๆ หรือผลิตขนมเด็กต่าง	ไกลโรงเรียน	เปรียบเทียบการรับประทานอาหารสดและไม่สด
27.สถานีเพาะชำพืช	ขยายพันธุ์ และปลูกพืช	ไกลโรงเรียน	ช่วยกันปลูกพืชให้บ้านเมืองเป็นสีเขียว
28.ที่ว่าการอำเภอ	การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ สำหรับคนในประเทศไทย	ไกลโรงเรียน	เลือกเนื้อหาที่ง่ายหน้าที่ที่ควรต้องทำตามกฎหมาย
29.ร้านอาหาร	การประกอบอาหาร ผู้ปรุง เสิร์ฟอาหาร การตกแต่งร้านอาหาร	ร้านอาหารไทย จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส	เลือกร้านที่สะอาดถูกอนามัย
30.ชายทะเล	สถานที่พักผ่อน หาดทราย สัตว์ทะเล น้ำทะเล เกาะ อ่าว แหลม	บางแสน พัทยา บางปู	ควรระวังความปลอดภัยในการเดินทางไกล
31.โรงงานผลิตของเล่น	การผลิตของเล่น วัตถุดิบที่นำมาใช้ เครื่องจักร และของเล่นที่ผลิต	ไกลโรงเรียน	ระวังความปลอดภัยขณะเครื่องจักรทำงาน
32.โรงพยาบาล	การรักษาพยาบาล คนเจ็บ โดยแพทย์และพยาบาล เครื่องมือแพทย์	เอกชน และรัฐบาล ไกลโรงเรียน	เตรียมใจเด็กที่จะพบกับคนไข้ และสภาพที่อาจทำให้เด็กกลัว

ชื่อสถานที่	จุดสนใจเพื่อการศึกษา	สถานที่ติดต่อหรือตัวอย่าง	ข้อเสนอแนะ
33.ศูนย์การค้า	การจัดวาง ขายสินค้า การหาและเลือกซื้อสินค้า ที่ต้องการ	ใกล้โรงเรียน	การช่วยตัวเองของ ของเด็กเมื่อพลัดหลง การเลือกของที่จำเป็น ในราคาประหยัด
34.ร้านทำผม	การตัดผมให้เหมาะสม และสุขภาพ ช่างทำผมและ อุปกรณ์การตัดผม	ใกล้โรงเรียน	สร้างทัศนคติที่ดี ต่อวิชาชีพ เรียนรู้ บทบาทของบุคคล
35.คลินิกรักษา สัตว์	การรักษาสัตว์ที่เจ็บป่วย โดยสัตวแพทย์ เครื่องมือแพทย์	ใกล้โรงเรียน	ให้เด็กอยู่ห่างจากสัตว์ ที่เป็นโรค ปลูกฝัง ความรักและเมตตา
36.สวนงู สถานเสาวภา	งูมีพิษ และไม่มีพิษ การรีดพิษงู การระมัด ระวังตนเอง	สภากาชาดไทย โทร 252-0161-4	เด็กบางคนกลัวงูมาก ควรควรใกล้ชิด
37.พิพิธภัณฑ์ ทหารอากาศ	เครื่องบินชนิดต่าง ๆ ของไทย ตั้งแต่โบราณ	ถ.พหลโยธิน บางเขน โทร 534-4179	ให้เด็กได้เห็นพัฒนาการ ความก้าวหน้า ของการบิน และเครื่องบิน
38.ที่ว่าการ ไปรษณีย์	การซื้อแสตมป์ การส่ง จดหมาย การส่งของ หรือเงินทางไปรษณีย์	ใกล้โรงเรียน	เด็กอาจเริ่มการสะสม แสตมป์เป็นงานอดิเรก ที่มีคุณค่า

ตัวอย่างจดหมายแจ้งผู้ปกครอง และการขออนุญาตพนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่

โรงเรียน _____

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

เรื่อง การพนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
เรียน ท่านผู้ปกครอง

เนื่องด้วย โรงเรียน ได้พิจารณาเห็นว่า การพนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จะเป็นประโยชน์ต่อ
การเรียนรู้ ซึ่งทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงทั้งเป็นกิจกรรมที่นักเรียนชอบและมีความสุข ทางโรงเรียนจึง
ได้กำหนดให้นักเรียนชั้น _____ ไปศึกษาที่ _____ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ _____
_____ ซึ่งออกเดินทางโดย _____
เวลา _____ และจะกลับมาถึงโรงเรียนเวลา _____ สิ่งพนักเรียนจะต้องนำมา / หรือเตรียมตัว
ในวันนั้น คือ _____

จึงเรียนมาเพื่อขอความร่วมมือจากท่านได้โปรดอนุญาตให้บุตรหลานของท่านได้ไปศึกษานอกสถานที่
ตามวันและเวลาที่กำหนดด้วยและโปรดกรอกข้อความในใบตอบอนุญาตท้ายจดหมายนี้ ส่งกลับคืนครูประจำชั้น
ภายในวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____ ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(_____)

ครูใหญ่

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) _____ (ชื่อผู้ปกครอง) _____

○ อนุญาต ○ ไม่อนุญาต ให้ _____ (ชื่อเด็ก) _____ ไปศึกษานอกสถานที่ ที่ _____
(ชื่อสถานที่) _____ ในวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ลงชื่อ _____

(_____)

ผู้ปกครอง

อนึ่ง จดหมายแจ้งผู้ปกครองและจดหมายตอบรับพร้อมลายมือชื่อผู้ปกครอง ควรจัดเก็บให้เรียบร้อยและเป็นระเบียบ ระวังอย่าให้สูญหาย หรือเกิดความเสียหายขึ้น เพื่อประโยชน์ทางด้านกฎหมายหากเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาลสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นทั่วไปในการจัดการศึกษานอกสถานที่

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่เหมาะสำหรับนักเรียนอนุบาลเพราะนักเรียนเรียนจากประสบการณ์ตรงด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เรียนด้วยความสนุกสนานและกระตือรือร้นซึ่งทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังความคิดเห็นของ เอดการ์ เดล (อ้างถึงใน ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521: 2) ที่ว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีโดยการเรียนจากประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนเจตนารับจะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจได้ดี จดจำได้นาน และสามารถก่อให้เกิดทัศนคติใหม่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่าการศึกษานอกสถานที่ยังช่วยพัฒนาการใช้ชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี ดังที่มานด์ (Mand, 1967: 29) กล่าวว่า การศึกษานอกสถานที่ทำให้เข้าใจบทบาททางสังคม การใช้ชีวิตในสังคม การทำงานร่วมกัน ได้พบเห็นบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ทำให้เข้าใจถึงบทบาททางสังคม และใช้ชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี และในขณะที่ศึกษานอกห้องเรียนนักเรียนจะมีโอกาสได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เช่น การรอคอย ฝึกการแก้ปัญหา ความรับผิดชอบ เป็นต้นจากการที่มีผู้เสนอแนะว่า การจัดการศึกษานอกสถานที่ควรเป็นนโยบายในระดับชาติ จังหวัดและในระดับโรงเรียนเพราะการศึกษานอกสถานที่เป็นการศึกษาตลอดชีวิต เนื่องจากทำให้นักเรียนเรียนวิชาการที่จะได้หาความรู้ด้วยตนเองนอกเหนือจากเวลาเรียนในชั้นเรียน ช่วยให้เรียนรู้อาชีพที่จะใช้แสวงหาความรู้ คือ การสังเกต สืบรวจเก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนั้นยังช่วยปลูกฝังความรู้สึกรักและห่วงแหนธรรมชาติ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Smits, 1970: 7)

ถึงแม้ว่าจะมีผู้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษานอกสถานที่ดังได้กล่าวข้างต้น จากการสำรวจจำนวนครั้งในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของโรงเรียนต่าง ๆ 55 โรงเรียนนั้น ส่วนใหญ่จัดการศึกษานอกสถานที่เพียงปีละ 1-2 ครั้ง ด้วยเหตุผลว่าเป็นห่วงในเรื่องความปลอดภัย การดูแลนักเรียนเมื่ออยู่นอกสถานที่ การเตรียมอุปกรณ์ของใช้ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะลดลงได้หากมีการวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่

อย่างมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ดีแล้ว ย่อมจะเกิดการเรียนรู้ที่ดี และทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งยังช่วยให้การจัดการศึกษานอกสถานที่มีความคล่องตัวและลดปัญหาในการจัดการได้เป็นอย่างดี (Decker and Decker, 1984: 31)

2. แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

2.1 การวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ควรวางแผนการศึกษานอกสถานที่ ระยะยาวร่วมกัน ระหว่างครูผู้บริหาร โดยสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลและเสนอว่าหากมีการเตรียมการที่ดีจะทำให้การศึกษานอกสถานที่ไม่ยุ่งยาก ซึ่งตรงกับความคิดของเดคเกอร์ และ เดคเกอร์ (Decker and Decker, 1984: 31) ที่ว่าการจัดการศึกษานอกสถานที่หากได้มีการวางแผนงานและขั้นตอนดำเนินการที่ดี ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์

ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะในแต่ละครั้งที่ไปศึกษา ควรเขียนในรูปแบบของโครงการ มีการกำหนดขั้นตอนที่สำคัญทั้งขั้นก่อนศึกษานอกสถานที่ ชั้นขณะศึกษานอกสถานที่ ชั้นหลังศึกษานอกสถานที่ เช่นเดียวกับการแบ่งขั้นตอนของเดคเกอร์ และเดคเกอร์ (Decker and Decker, 1984: 2) ที่แบ่งขั้นตอนของการศึกษานอกสถานที่ที่สำคัญไว้ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นเตรียมการก่อนศึกษานอกสถานที่ ขั้นดำเนินการ และขั้นกิจกรรมหลังการศึกษานอกสถานที่ ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร และครูเพื่อจัดให้การศึกษานอกสถานที่บรรลุวัตถุประสงค์ เพราะผู้บริหารจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย ส่วนครูจะเป็นผู้ปฏิบัติ

2.2 การเลือกและกำหนดสถานที่

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการเลือกสถานที่ควรคำนึงถึงความปลอดภัยมากที่สุด เพราะในเรื่องของความปลอดภัยนั้นจะเป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนหลายแห่งไม่จัดการศึกษาให้กับนักเรียนอนุบาล ดังนั้น หากมีมาตรการด้านความปลอดภัยที่ดี เช่น การประกันอุบัติเหตุให้กับนักเรียน พาหนะที่ปลอดภัย อัตราส่วนครูหรือผู้นำกลุ่มต่อนักเรียน ก็จะเป็นการป้องกันอุบัติเหตุได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การเลือกสถานที่ควรให้เหมาะกับวัยของเด็ก และระยะเวลาในการเดินทาง ในบางครั้งหากสถานที่นั้นเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กแต่ต้องใช้เวลาเดินทางนาน ควรเปลี่ยนสถานที่ที่ใกล้ขึ้นเพราะหากเดินทางนานเด็กจะอ่อนเพลียและไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียน ทำให้การจัดการศึกษานอกสถานที่ล้มเหลวหน่วยงานของรัฐที่จัดให้เด็กไปศึกษาบ่อย ๆ ควรเตรียมข้อมูลและกิจกรรมพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่เพื่อสาธิตหรือบรรยายให้เด็กเกิดความเข้าใจได้เป็นอย่างดี สถานที่ที่เลือกให้กับนักเรียนเพื่อไปศึกษาควรเป็นสถานที่ที่คนไม่พลุกพล่าน มิฉะนั้นจะทำให้เด็กพลัดหลงได้ง่าย ควรมีการเน้นวัฒนธรรมท้องถิ่นและปลูกฝังให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรมไทย เพราะเชื่อว่าการศึกษานอกสถานที่จะช่วยปลูกฝังและสร้างทัศนคติใหม่ให้

แก่เด็กได้เป็นอย่างดี (ศิริวรรณ ศรีพหล, 2525: 5) ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอว่าควรจัดทำรายการสถานที่ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ของสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนอนุบาลจะไปศึกษา

สถานที่ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอว่าควรจัดให้กับนักเรียนอนุบาล ส่วนใหญ่แล้วจะเป็น สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง หรือสัตว์น้ำ และสถานที่เพื่อจะส่งเสริมให้เด็กเกิด การเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพและสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพนั้น ๆ เช่น สถานีตำรวจ เนื่องจากเด็กในวัยอนุบาล มีความสนใจต่อสิ่งมีชีวิตที่อยู่รอบตัว การให้เด็กไปศึกษานอกสถานที่เป็นเสมือนก้าวแรกของเด็กที่จะพัฒนา ประสาทสัมผัสทุกส่วน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ค่อย ๆ สะสม ความเข้าใจในรูปแบบของชีวิต การเข้าใจธรรมชาติจะช่วย ให้เด็กเข้าใจธรรมชาติของตนไปพร้อม ๆ กัน เป็นการ เรียนรู้ที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้งที่เด็กสัมผัสได้ แม้ไม่อาจอธิบายออกมาเป็นคำพูด แต่จะเกิดการเรียนรู้ขึ้นภายใน สมองของเด็ก (นิคม ทาแดง, 2524: 230)

2.3 การกำหนดระยะเวลา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เสนอว่าควรจัดการศึกษานอกสถานที่ในช่วงเช้าของวัน และ ไม่รบกวนกิจวัตรประจำวันของเด็ก เช่น การรับประทานอาหาร การนอน เพราะเด็กในวัยเล็กนั้นจะมีความอดทน ต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ไม่เท่ากับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังเสนอว่าไม่ควรจัดในช่วงฝนตกชุก หรืออากาศ ร้อนจนเกินไป เพราะเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง และอาจทำให้เด็กอ่อนเพลียหรือเจ็บป่วยได้

2.4 การกะประมาณค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ในการศึกษานอกสถานที่ร่วมกับโรงเรียน และเสนอว่าผู้ปกครองไม่ควรต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษา นอกสถานที่ของเด็กแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ปกครองนักเรียนจะเสนอว่าโรงเรียน ไม่ควรต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกสถานที่แต่เพียงฝ่ายเดียว นั่นคือ แสดงให้เห็นว่าทั้งโรงเรียน และผู้ปกครองต่างมีความเต็มใจที่จะออกค่าใช้จ่าย โดยไม่ผลักภาระให้อีกฝ่ายหนึ่ง

2.5 การเตรียมตัวของครูหรือผู้นำกลุ่ม

ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าครูควรมีการเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนไปศึกษานอกสถานที่ใน ทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ และขั้นหลังศึกษานอกสถานที่ เช่นเดียวกับ สมิทซ์ (Smith, 1957: 109) ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวของครูไว้ว่า ครูต้องพิจารณาบทเรียนที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่ มีการวางแผน ล่วงหน้าก่อนการศึกษานอกสถานที่ การเตรียมแผนงานเริ่มตั้งแต่ระวางความปลอดภัยตลอดจนการขออนุญาต ผู้ปกครอง การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการเตรียมกิจกรรมหลังศึกษานอกสถานที่

2.6 การแจ้งและขออนุญาต

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จะต้องได้รับ อนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครอง เนื่องจากว่าช่วงเวลาเรียนจะอยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน และการแจ้งขออนุญาตผู้ปกครองจะทำให้ผู้ปกครองทราบวัตถุประสงค์ กำหนดการ และการเตรียมตัวของนักเรียน

ก่อนการเดินทาง อีกทั้งการให้ผู้ปกครองลงลายมือชื่ออนุญาตก็เพื่อประโยชน์ทางด้านกฎหมาย เพราะหากเกิดเหตุสุดวิสัยที่เป็นอันตรายต่อนักเรียน ก็มีใช้การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่โดยพลการ แต่ไปโดยได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง

2.7 การประสานงานกับเจ้าของสถานที่

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น และต้องแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 2 สัปดาห์ เพื่อให้แน่ใจว่าเจ้าของสถานที่จะอนุญาตหรือเปิดทำการให้เข้าไปศึกษา และจัดเตรียมเจ้าหน้าที่เพื่อชี้แจงและอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน เพราะหากขาดการประสานงานที่ี้อาจทำให้การไปศึกษานอกสถานที่ล้มเหลว หรือไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

2.8 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่อคณะเดินทาง

การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่อคณะเดินทางเป็นสิ่งที่ไม่ควรละเลย เพราะจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้การศึกษานอกสถานที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับเด็กเล็ก ๆ ควรมีการเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกไปให้พร้อม เพราะเด็กมีความอดทนต่อสิ่งต่าง ๆ น้อยกว่าผู้ใหญ่ ปัญหาในการดูแลเด็กซึ่งเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้บางโรงเรียนไม่จัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียน เพราะเด็กอาจจะร้อนหรือหิว หากครูได้มีการเตรียมน้ำดื่ม อาหารว่างไปด้วย จะช่วยให้การศึกษาดำเนินไปอย่างราบรื่น

2.9 การเตรียมมาตรการด้านความปลอดภัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อการตัดสินใจว่าจะจัดการศึกษานอกสถานที่หรือไม่ เพราะในเรื่องนี้จะครอบคลุมถึงพาหนะสำหรับการเดินทางที่ต้องอยู่ในสภาพที่ดี พนักงานขับรถต้องขับด้วยความไม่ประมาท หากโรงเรียนที่ไม่มีรถเป็นของตนเองก็มักจะไม่นิยมนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ แต่อย่างไรก็ตามการศึกษานอกสถานที่อาจจะไปศึกษาอยู่ที่ที่นักเรียนเดินไปได้ หรือเป็นการเดินทางในระยะใกล้ ๆ ยังแหล่งชุมชนใกล้โรงเรียน หรืออาจขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการจัดพาหนะให้กับนักเรียน นอกจากในเรื่องของการเดินทางแล้วสถานที่ที่เลือกไปไม่ควรพุดุกพ่นจนเกินไป เพราะเด็กในวัยอนุบาลยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้มากนัก อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มภาระแก่ครูในการดูแลด้วย ดังนั้น บางครั้งอาจให้นักเรียนไปดูสถานที่ต่าง ๆ ที่น่าสนใจด้วยการนั่งในรถโดยมีครูช่วยบรรยายให้กับนักเรียน ดังนั้น ครูควรวหาโอกาสที่จะไปดูสถานที่ล่วงหน้าก่อนการเดินทางเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และนำสิ่งที่พบเห็นมาปรับปรุงแผนในการจัดการศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีความปลอดภัยได้ดีคือ การฝึกให้นักเรียนดูแลตนเอง ฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นก่อนการเดินทางไปศึกษานอกสถานที่ และการไปศึกษานอกสถานที่ควรมีการฝึกฝนวิธีการปฏิบัติตนในโรงเรียนให้พร้อมจนแน่ใจก่อนการเดินทาง ปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของความปลอดภัยอีกเรื่องหนึ่งคือ จำนวนของบุคลากรที่จะดูแลนักเรียน เนื่องจากบางโรงเรียนมีจำนวนของบุคลากรจำกัดเมื่อไปศึกษานอกสถานที่จำเป็นต้องใช้บุคลากรจำนวนมากเพราะจากแบบสอบถามส่วนใหญ่ระบุว่าอัตราส่วนที่เหมาะสมควรมีครูต่อนักเรียนประมาณ 1 : 5 หรืออย่างน้อยคือ 1 : 8 ทำให้ประสบกับปัญหาเรื่องบุคลากรไม่เพียงพอ

ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครองที่พอมีเวลา หรือเต็มใจที่จะร่วมเป็นอาสาสมัครเพื่อเพิ่มปริมาณผู้ดูแลนักเรียนให้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันนักเรียนก็เกิดความภาคภูมิใจที่ผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกับครู เป็นการเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในครอบครัว

2.10 การเตรียมตัวนักเรียน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการเตรียมตัวนักเรียนก่อนไปศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ การให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษา การปฏิบัติตนเมื่อไปศึกษายังสถานที่นั้น การปฏิบัติตามข้อตกลงต่าง ๆ รวมทั้งมารยาทที่ดีในการปฏิบัติตน เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างดี ป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจนเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อโรงเรียน ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษานอกสถานที่ด้วย เพราะนักเรียนจะได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมจะให้นักเรียนเต็มใจที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ร่วมกันตั้งขึ้น อีกทั้งเป็นการฝึกการวางแผนให้กับนักเรียนด้วย ควรเตรียมนักเรียนให้พร้อมในด้านจิตใจด้วย เพราะเด็กต้องเผชิญกับปัญหาบางอย่าง หรือความไม่คุ้นเคยกับสถานที่ หากนักเรียนได้ทราบถึงสภาพของการเดินทาง สิ่งที่จะประสบจะช่วยให้ นักเรียนยอมรับและปรับตัวได้ดีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การเตรียมตัวนักเรียนที่ดีจะช่วยลดปัญหาในการจัดการศึกษานอกสถานที่ได้มาก เพราะนักเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา นักเรียนที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดีจะทำให้ครูไม่เหน็ดเหนื่อยในการดูแล เพราะนักเรียนจะช่วยเหลือตนเองได้มาก อีกทั้งยังช่วยให้การศึกษานอกสถานที่ดำเนินไปด้วยดีก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และมีความสุขทั้งครูและนักเรียน แทนที่จะเหน็ดเหนื่อยทั้งครูและนักเรียนโดยไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หรือเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการศึกษานอกสถานที่

2.11 กิจกรรมชั้นดำเนินการ

กิจกรรมในขั้นนี้ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่จำเป็นต่อการเรียนของนักเรียน ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีความสำคัญต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ดังนั้น กิจกรรมในขั้นนี้ควรกระตุ้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ เพราะเมื่อพิจารณากิจกรรมและประสบการณ์ของนักเรียนแล้วพบว่าจะเป็นการพัฒนาให้นักเรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายและแนวจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2531: 4)

2.12 กิจกรรมหลังศึกษานอกสถานที่

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการดำเนินกิจกรรมในขั้นนี้มีความสำคัญและควรจัดให้กับนักเรียนไม่ควรละเลย เพราะจะทำให้กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่ที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กิจกรรมขั้นตอนนี้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่ศึกษาหรือรวบรวมข้อมูลจากการศึกษานอกห้องเรียนเพื่อนำเข้าสู่กิจกรรมในห้องเรียน (Blanchamp and Challand, 1961: 103) ขั้นตอนนี้จะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่อเนื่อง การสรุป ประเมิน ติดตามผลการเรียน และการรายงานผล กิจกรรมในขั้นนี้มีความสำคัญมาก ดังเช่น สวอน (Swan, 1970: 7) กล่าวว่า การเสริมและให้กำลังใจนักเรียนในการค้นคว้าหาคำตอบสำหรับคำถามที่เกิดขึ้นในใจ หรือปัญหาที่ประสบเมื่อศึกษานอกสถานที่ ให้เห็นระดับคุณค่าของการที่ได้มีโอกาส ไปสัมผัสและอยู่ร่วมกับบุคคล

ต่าง ๆ ในสังคมว่าเป็นประสบการณ์ที่มีค่าอิ่ง เป็นประโยชน์ในการนำนักเรียนไปสู่การศึกษา สำนวญ ค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน และรายงานให้ผู้บริหารและผู้ปกครองทราบ ตลอดจนนำผลไปพัฒนาปรับปรุงการศึกษานอกสถานที่ครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอนุบาลหนูน้อย เมื่อทดลองศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่สำหรับนักเรียนอนุบาล

3.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทุกระดับชั้น โดยครั้งที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือชั้นอนุบาลปีที่ 3 และชั้นอนุบาลปีที่ 1 ตามลำดับ ครั้งที่ 2 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือชั้นอนุบาลปีที่ 1 และชั้นอนุบาลปีที่ 3 ตามลำดับ แสดงว่าการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และเกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังเช่นที่ สมิทท์ (Smith, 1976: 6) กล่าวว่า การศึกษานอกสถานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี มีประสิทธิภาพมากที่สุดโดยผ่านประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จะเริ่มที่วัตถุประสงคค์ ความสนใจ และความต้องการของเด็ก นอกจากนี้การรับรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ จัดได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นการมอง สังเกต สัมผัส ได้ยิน ได้กลิ่น เป็นต้น เป็นการเรียนที่มีชีวิตชีวาและเต็มไปด้วยความกระตือรือร้นของผู้เรียน ซึ่งจากกรวยประสบการณ์ของ เฮดการ์ เดล (อ้างถึงใน ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521: 2) กล่าวว่าผู้เรียนจะเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากกว่าสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนเจตนาไว้ ซึ่งได้แก่ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของตนเอง และในสภาพที่เป็นจริง จะเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการ (เบญจจาแสงมะลิ, 2525: 7)

ส่วนการที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของคะแนนเมื่อศึกษานอกสถานที่ที่สูงขึ้นในแต่ละครั้งมากน้อยต่างกัน ในแต่ละระดับชั้น คือ ครั้งที่ 1 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือชั้นอนุบาลปีที่ 3 และชั้นอนุบาลปีที่ 1 ส่วนครั้งที่ 2 ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สูงมากที่สุด รองลงมาคือชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 3 แสดงว่า การศึกษานอกสถานที่แต่ละครั้งมีความซับซ้อนแตกต่างกันไปอาจขึ้นกับสถานที่ที่ไปศึกษา การเตรียมการกิจกรรมขณะศึกษานอกสถานที่ หรือกิจกรรมชั้นหลังศึกษานอกสถานที่ แต่อย่างไรก็ตามหากได้มีการเตรียมการที่ดีย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และเกิดปัญหาน้อยที่สุด

3.2 คะแนนพฤติกรรมของนักเรียนขณะศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง และเมื่อศึกษาในห้องเรียน พบว่า คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยรวมทุกพฤติกรรม จำแนกตามระดับชั้น เมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 สูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และพบว่า คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 จะสูงขึ้นกว่าเมื่อศึกษา นอกสถานที่ครั้งที่ 1 แสดงว่านักเรียนจะมีพฤติกรรมดีขึ้นเมื่อศึกษานอกสถานที่ และเมื่อศึกษานอกสถานที่บ่อยครั้งขึ้นนักเรียนมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นแต่ในบางกรณีอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ดังนั้น จึงควรวางวัตถุประสงค์เฉพาะในการศึกษาแต่ละครั้งเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ที่จะไปศึกษาด้วย

จากการทดลองหาค่าคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ย รายพฤติกรรมแยกตามระดับชั้น พบว่า ชั้นอนุบาลปีที่ 1, 2 และ 3 คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง สูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 จะสูงกว่าเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 ทุกพฤติกรรม ยกเว้นบางพฤติกรรมของชั้นอนุบาลปีที่ 2 พบว่า คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยบางพฤติกรรมเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 1 (ไปวัด) น้อยกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน ซึ่งได้แก่ 5 พฤติกรรม คือ ช่วงความสนใจ พุดแสดงความคิดเห็น ช่างซักช่างถาม กล้าแสดงออก รู้จักการรอคอย แสดงว่า โดยส่วนใหญ่แล้วนักเรียนจะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ยกเว้นในบางกรณี เช่น เมื่อไปวัดนั้นบางพฤติกรรมอาจมีคะแนนน้อยกว่าการศึกษาในห้องเรียน เพราะนักเรียนต้องสำรวม ระมัดระวังตนเอง ทำให้พฤติกรรมบางอย่างไม่สามารถแสดงออกได้เต็มที่

เมื่อศึกษาคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ย รายพฤติกรรม ของนักเรียนทุกระดับชั้น พบว่า คะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ทั้ง 2 ครั้ง สูงกว่าเมื่อศึกษาในห้องเรียน และคะแนนพฤติกรรมเฉลี่ยเมื่อศึกษานอกสถานที่ครั้งที่ 2 สูงกว่าครั้งที่ 1 ทุกพฤติกรรม แสดงว่าโดยภาพรวมแล้วนักเรียนจะมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ดีขึ้นทุกพฤติกรรมอาจเป็นผลมาจากการศึกษานอกสถานที่ และเมื่อศึกษานอกสถานที่มากกว่าครั้งขึ้นนักเรียนมีแนวโน้มว่าจะมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นเพิ่มมากขึ้นด้วย เพราะนักเรียนมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับวิชา วิชาความรู้ การปฏิบัติตน มีความคุ้นเคยกับการปรับตัวต่อสถานที่ และบุคคลต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ดังนั้น หากครูจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนอย่างมีขั้นตอนที่ดี และจัดได้บ่อยครั้งเท่าใดยิ่งเพิ่มทักษะในการศึกษา วิชาความรู้ให้กับนักเรียนมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ขณะเดียวกันก็จะทำให้นักเรียนมีพัฒนาการขั้นต่าง ๆ ดีขึ้นเป็นลำดับ

4. ความคิดเห็นต่อการทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอนุบาลโดยครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองของโรงเรียนอนุบาลหนูน้อย พบว่า ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหาร เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษานอกสถานที่และเห็นว่าควรจัดให้กับนักเรียนอนุบาล นอกจากนี้ครูทุกคนเต็มใจที่จะไปศึกษานอกสถานที่กับนักเรียนขณะที่ผู้ปกครองก็เต็มใจให้การสนับสนุนและต้องการให้นักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ นอกจากนี้ยังพบว่าทุกฝ่ายเต็มใจที่จะเป็นผู้รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกสถานที่

สำหรับขั้นตอนต่าง ๆ ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ไปทดลองใช้นั้น ครูและผู้บริหารพบว่าไม่มีปัญหาและข้อเสียใด ๆ ส่วนผู้ปกครองก็ไม่พบข้อเสียหรือปัญหาใด ๆ เช่นกัน นอกจากเสนอแนะในเรื่องของการระมัดระวังความปลอดภัย และการเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ตลอดจนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาสิ่งที่ตนสนใจโดยไม่รีบร้อน จากที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหากมีการวางแผนการจัดการศึกษานอกสถานที่ที่ดีแล้ว ทั้งผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเห็นประโยชน์ของการศึกษานอกสถานที่ก็จะมีใจเต็มใจ และให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนอนุบาลได้ด้วยดี

จากผลการวิจัยดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ จะเห็นว่าการศึกษาออกสถานที่เป็นสิ่งสำคัญ และควรจัดให้แก่นักเรียนอนุบาล เพราะจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดีทั้งในแง่ของเนื้อหาที่เด็กจะได้รับ

และการปลูกฝังทัศนคติที่ดีทั้งในเรื่องของการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรอบตัวไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ หรือสังคมที่แวดล้อมตัวเด็ก นอกจากนี้ยังเรียนด้วยบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาและสามารถเชื่อมโยงการศึกษาที่ได้รับไปสู่ความเป็นจริงในชีวิต และนำประสบการณ์มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง

ถึงแม้จะพบว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนอนุบาลไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษานอกสถานที่ก็ตาม แต่ก็ยังไม่ได้จัดการศึกษานอกสถานที่ให้กับนักเรียนอย่างจริงจัง หรือบางโรงเรียนก็ไม่จัดให้แก่นักเรียนอนุบาลเลย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้น จึงทำให้นักเรียนสูญเสียโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานอกสถานที่ไปอย่างน่าเสียดาย ดังนั้น หากโรงเรียนหรือครูได้ทราบขั้นตอนที่จะใช้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษานอกสถานที่ แล้วนำไปปฏิบัติ ก็จะลดความยุ่งยากหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง จากการวิจัยที่ได้ทดลองจัดการศึกษานอกสถานที่ตามรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ พบว่า ครูสามารถจัดการศึกษานอกสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพ และครูเองก็พบว่าไม่มีความยุ่งยากเกิดขึ้นจากการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนอนุบาล แต่จะพบว่าทั้งนักเรียนและครูต่างมีความสุข สนุกสนาน และได้เปลี่ยนบรรยากาศในการเรียนการสอน ทำให้ครูและนักเรียนเกิดความประทับใจที่ได้ไปศึกษานอกสถานที่ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปสำหรับครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้เกี่ยวข้อง

1.1 จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การศึกษานอกสถานที่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนอนุบาลเกิดการเรียนรู้ที่ดี ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูนำการศึกษานอกสถานที่ไปใช้กับนักเรียนอนุบาล ส่วนครูควรศึกษาถึงวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนอนุบาลอย่างละเอียด เพื่อให้การจัดการศึกษานอกสถานที่เกิดประสิทธิภาพสูงที่สุด นอกจากนี้ยังควรให้ความรู้กับผู้ปกครองเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษานอกสถานที่ที่มีต่อนักเรียนอนุบาล

1.2 ควรจัดการศึกษานอกสถานที่ไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมีการวางแผนระยะยาว และให้มีความสอดคล้องกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลของโรงเรียน

1.3 จากผลการวิจัยพบว่าสิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษานอกสถานที่ คือ ความวิตกกังวลต่อความปลอดภัยของนักเรียน เนื่องจากเด็กในวัยอนุบาลยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีนัก ดังนั้น โรงเรียนจึงควรคำนึงถึงและเตรียมการในเรื่องนี้เป็นอย่างดีโดยไม่ประมาท

1.4 หากครูได้มีรูปแบบการจัดการศึกษานอกสถานที่ให้สำหรับนักเรียนอนุบาล จะช่วยให้ครูเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนผู้ปกครองก็จะเกิดความมั่นใจว่า โรงเรียนสามารถจัดการศึกษานอกสถานที่ให้แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี จึงจะทำให้ผู้ปกครองสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

1.5 ควรมีการจัดทำและเก็บรวบรวมโครงการการศึกษาออกสถานที่แต่ละครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการศึกษาออกสถานที่ของโรงเรียน มีการจัดทำรายการสถานที่ที่ควรพำนักเรียนไปศึกษา สิ่งที่จะศึกษา สถานที่ติดต่อ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม โดยอาจทำในรูปของบัตรรายการสถานที่ หรือสมุดรายนามสถานที่ที่ศึกษา เพื่อสะดวกต่อการเลือกและกำหนดสถานที่ และควรแจ้งในสมุดรายงานผลการผลการศึกษาของนักเรียนว่ามีการจัดการศึกษาออกสถานที่ให้แก่ นักเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเมื่อศึกษาออกห้องเรียน และศึกษาในห้องเรียน โดยใช้เนื้อหาประสบการณ์เดียวกัน

2.2 ควรมีการศึกษาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาออกห้องเรียนในลักษณะอื่น ๆ นอกเหนือจากการศึกษาออกสถานที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง

2.3 ควรมีการศึกษาและติดตามผลของพฤติกรรมที่อาจเปลี่ยนแปลงไปของนักเรียน เมื่อได้รับประสบการณ์จากการไปศึกษาออกสถานที่ เพื่อให้ทราบถึงผลของการจัดการศึกษาออกสถานที่ที่มีต่อพฤติกรรมของนักเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย